



Helse- og omsorgsdepartementet
v/Eldre- og folkehelseministeren Åse Michaelsen
Postboks 8011 Dep
0030 Oslo

15. september 2018

Innspill til ny stortingsmelding om folkehelse

Kosthold er en av de viktigste risikofaktorene for dårlig helse, og kostholdsrelaterte tiltak vil derfor være av stor betydning i arbeidet med å forbedre folkehelsen. TINE er en stor samfunnsaktør og vi ønsker å legge til rette for at alle grupper i samfunnet får tilgang til sunne og gode produkter som er tilpasset deres behov og som kan bidra til å utjevne sosiale forskjeller i helse. TINE setter ernæring og helse høyt på sin agenda, men det er viktig å erkjenne at det kreves tiltak på flere nivåer og på tvers av ulike fagområder og sektorer for at vi skal lykkes. Samarbeid på tvers av flere sektorer er derfor essensielt.

Barn og unge

Mat og kosthold er viktig i alle livets faser, om med noe ulikt fokus. I barne- og ungdomsårene skal et sunt og velbalansert kosthold sørge for at kroppen utvikles normalt. I denne fasen er det viktig å legge til rette for at gode vaner etableres, og at barna opparbeider seg et kunnskapsgrunnlag som gjør dem rustet til å kunne ta de rette kostholdvalgene.

For å nå alle barn, uavhengig av sosial status, er barnehage og skole viktige arenaer, både for kunnskapsformidling på et teoretisk nivå, men også for formidling av matglede, praktiske kunnskap om råvarer og matlaging, og for måltidet som helhet. Barnehage- og skolemåltidet er viktige for å få i seg tilstrekkelig med næringsstoffer slik at barna har det beste utgangspunktet for læring gjennom skoledagen, i tillegg til å legge grunnlaget for god helse. Det er også viktig at det settes av tilstrekkelig tid til skolemåltidet. Undersøkelser viser at andelen som spiser frokost hver dag er lav (kun 73% i undersøkelsen om Sunn ungdomsmat fra Opplysningskontorene, 2019). Et tilbud om frokost på skolen kan potensielt bidra til å øke andelen barn og unge som spiser frokost, som igjen kan ha en positiv effekt på konsentrasjon og læringsutbytte i skolen. Ungkost 2015 og Ungdata viser at unge har et lavt inntak av melk, noe som bl.a. kan ha negativ innvirkning på jodstatus hos barn. Melk og meieriprodukter er en god kilde til jod og melk i skolen kan være et bidrag til å sikre jodstatus i denne delen av befolkningen. Måltidene i barnehage og skole er også en viktig sosial arena, og et hyggelig, felles måltid kan bety mye for trivsel i barnehagen og på skolen.

Vi opplever at mange av dagens barn og unge har begrenset kunnskap om matlaging og hvordan de kan bruke og kombinere ulike råvarer til å lage sunn og næringsrik mat. En styrking av matrelaterte fag på skolen bør derfor prioriteres og personell med kompetanse innenfor ernæring og matlaging bør prioriteres inn i denne typen stillinger.

Retningslinjene for mat og drikke i barnehage og skole er et godt verktøy for styring av utvalget på disse arenaene og bør være førende for hva som tilbys. Nøkkelhullet er førende i mange av retningslinjene, men ikke alle produkter og løsninger vil kunne klassifiseres under retningslinjene, fordi det ikke finnes nøkkelhullkriterier for disse produktene, f.eks. yoghurt med müsli og grøt med topping. Vi jobber kontinuerlig for innovative løsninger som både er ernæringsmessige gunstige og som faller i smak hos barna. Vi ønsker oss imidlertid at retningslinjene gjøres mer fleksible for å gi større rom for nytvillinger og produkter, f.eks. ved å utvide antallet kategorier. Det er mulig å sette sammen et variert og balansert kosthold på flere måter og dette bør gjenspeiles i retningslinjene.

Forslag til tiltak;

- Økt kompetanse og fokus på mat, matglede og helse i barnehage og skole gjennom styrking av den ernæringsfaglige kompetansen hos de ansatte og økt antallet skoletimer innenfor matrelaterte fag
- Tilrettelegge for frokost på skolen
- Revidere retningslinjene for mat og drikke i barnehage og skole med fokus på å legge til rette for nyutviklinger og produkter, f.eks. ved å utvide antallet kategorier.

Retningslinjer for mat og drikke på idrettsarenaen

Det finnes p.t ingen retningslinjer for hva som bør tilbys av mat og drikke på idrettsarenaen, og vi vet at matvareutvalget på dagens idrettsarrangementer kan være varierende. Hva som tilbys er ofte tilfeldig og avhengig av kunnskapen og interessen klubben og de frivillige har for mat og ernæring. Idrettsarenaen bør være en arena som bidrar til å forbedre folkehelsen, ikke til å forverre den. Samtidig vet vi at det er viktig å etablere sunne matvaner fra barna er små, og at kosthold har en betydning for prestasjonen. Det er derfor ønskelig å dreie matvareutvalget på idrettsarrangementer og i idrettskiosker i en sunnere retning. Vi har tro på at retningslinjer for mat og drikke på idrettsarenaen kan bidra til å øke bevisstheten rundt temaet, og at dette kan bidra til et forbedret utvalg.

Forslag til tiltak;

- Utarbeide retningslinjer for mat og drikke på idrettsarenaen

Jodstatus i befolkningen

Siden jod på 1950-tallet ble tilsatt fôret til melkekyr, har jodstatusen i befolkningen vært tilfredsstillende, men nyere undersøkelser viser at deler av den norske befolkningen, spesielt unge kvinner, på nytt er utsatt for jodmangel. Det er fint at kostrådene for melk og meieriprodukter er konkretisert med tanke på å at melk og meieriprodukter er en viktig kilde til jod i det norske kostholdet. For å kunne følge utviklingen og sikre god jodstatus i befolkningen bør det opprettes et system for monitorering av jodstatus i befolkningen og i matvarer.

Forslag til tiltak;

- Opprette et system for monitorering av jodstatus i befolkningen og i matvarer.

Må få lov til å snakke om det som er sunt

TINE ønsker å legge til rette for god og transparent informasjon om sine produkter. Å ta de sunnere valgene handler ikke bare om hvordan produktene er satt sammen, men også om hvor og hvordan vi gjør dem tilgjengelig, hvordan vi viser dem frem i markedsføring og reklame og hvordan vi merker produktene. TINE er opptatt av at produktene skal merkes på en slik måte at forbrukerne har mulighet til å forstå hva produktene inneholder, og basert på dette, kunne vurdere om det er et sunnere valg eller ikke for dem. Vi opplever imidlertid at dette er utfordrende under dagens rammebetingelser. Som en kommersiell aktør er TINE, og alle andre som selger matvarer, pålagt å følge bestemmelsene i merkeregleverket. Det er spesielt forskrift om matinformasjon til forbrukerne (matinformasjonsforskriften) og forskrift om ernærings- og helsepåstander om næringsmidler (påstandsforskriften) som regulerer hva vi kan si om våre produkter. I påstandsforskriften er det utarbeidet lister over godkjente ernærings- og helsepåstander som industrien kan benytte på sine matvarer. Det er lite vi har lov til å fortelle om når det gjelder sammenhengen mellom mat og helse. Det er 30 godkjente ernæringspåstander og 267 tillatte helsepåstander for enkeltkomponenter i maten som er tillatt å bruke, men det er helheten av hva du spiser som er viktigst,

ikke enkeltkomponentene. Det er jo ikke slik at det er fosfor eller proteinmangel i det norske kostholdet generelt, men vi ser jo stadig flere produkter som fremhever disse egenskapene ved produktet. Intensjonen med regelverket er god – det skal beskytte forbruker mot villedende og uriktig reklame - men vi opplever likevel at utviklingen går i feil retning.

Når næringsmiddelprodusentene ikke har mulighet til å fortelle forbruker hva som er bra med produktene sine, legger det fort begrensninger på innovasjon og utvikling av nye produkter og konsepter. Når vi bruker mye ressurser på å utvikle en ost med mindre mettet fett, er det viktig for oss å kunne informere forbruker om hvilket alternativ som er det beste, også når det er mindre endringer enn 30% (som er grensen i dagens regelverk). Vi må ha verktøy til å kunne fortelle forbruker hvorfor osten med 5% mindre fett er et bedre valg. Reduserer vi innholdet av fett eller tilsatt sukker i et produkt med mer enn 30 % blir det i praksis ett nytt produkt. Og det er ikke alltid det vi ønsker. All erfaring og forskning tilsier at det er lurt å redusere innholdet av tilsatt sukker, salt og fett litt og litt av gangen for at smaksløkene våre gradvis skal venne seg til den endrede smaken. Vi bør ikke undergrave viktigheten av å kunne få lov til å fortelle om de små, men betydningsfulle investeringene vi gjør for å bedre folkehelse, og her mener vi at myndighetene må bidra. Når vi bidrar til bedre folkehelse gjennom å ta vekk tilsatt sukker, salt og mettet fett fra våre produkter er rammebetingelsene for arbeid avgjørende. Vi er opptatt av at forbruker skal ha mulighet til å ta informerte valg, og få den informasjonen de trenger for å kunne velge et kosthold som i tråd med myndighetenes anbefaling. Og da må merkingen av produktene være god og forståelig. Vi må få lov til å fortelle om det som er sunt.

Forslag til tiltak;

- Se på mulighetene for hvordan myndigheter og næringsmiddelbedrifter, innenfor rammene av regelverket, kan samarbeid om å fremme de sunnere alternativene

Intensjonsavtalen for bedre kosthold

Flere aktører i norsk næringsliv har skrevet under Intensjonsavtalen for et sunnere kosthold, deriblant TINE. Formålet med avtalen er å få ned inntaket av mettet fett, tilsatt sukker og salt i den norske befolkningen. TINE jobber med flere tiltak for å redusere innholdet av disse næringsstoffene i sine produkter og aktivt påvirke folk til å ta sunnere valg. Kunnskapsgrunnlaget for å anbefale et redusert inntak av disse næringsstoffene er solid. Samtidig fremkommer stadig ny kunnskap, og det er i den senere tid publisert flere forskningsartikler hvor det fremkommer at mettet fett fra melk kanskje ikke har den effekten man tidligere har antatt basert på produktenes innhold av mettet fett. Betydningen av at vi spiser mat, og ikke næringsstoffer, har fått mer fokus. Det er større aksept for at innholdet av andre næringsstoffer, produksjonsprosesser (for eksempel fermentering) og næringsmiddelets form (flytende eller fast) kan påvirke hvordan maten og næringsstoffene til slutt påvirker risikofaktorer for sykdom. Tidligere forskningsstudier indikerer f.eks. at ost ser ut til å ha en annen effekt på kolesterolnivåene våre enn det smør har, selv om forsøkspersonene fikk samme mengde fett, og selv om råstoffet for begge produktene var melk. Dette kan skyldes flere faktorer, og det er fortsatt mye vi ikke vet om disse sammenhengene. Det er også slik at det primært er noen mettede fettsyrer (C12-C16) som bidrar til økt kolesterol, mens andre har en mer nøytral effekt. En differensiering av rådene på mettet fett bør derfor vurderes.

Arbeidet gjennom Intensjonsavtalen har også avdekket en rekke utfordringer med å redusere mengden fett i enkelte produkter. Fett er en del av råstoffet i alle animalske produkter, og således vanskeligere å erstatte enn f.eks. sukker. Å redusere mengden fett krever at hele verdikjeden involveres og samarbeider på tvers. Det er behov for utstrakt forskningsvirksomhet for å få mer kunnskap om ulike typer næringsmidler og deres effekt på helse, og hvordan reduksjon av fett påvirker hele verdikjeden (inkludert bærekraftsperspektivet). Forskningsmidlene til disse problemstillingene bør økes og relevante forskningsprogrammer initieres.

Forslag til tiltak;

- Tettere samarbeid mellom myndighetsorganer.
- Tilrettelegge for relevante forskningsprogrammer som sikrer fokus på forskning relatert til helseeffekter av mettet fett.

Eldre

Mat har mye å si for livskvaliteten når man bli eldre, både i form av et riktig ernæringsmessig sammensatt kosthold, men også matgleden og hyggen rundt måltidene. Mat er noe vi lukter, ser, føler og smaker, samtidig som den er tett koblet til minnene våre. Når man blir eldre endres både smak- og luktesansen. Maten smaker ikke det samme, man er kanskje ikke like sulten som tidligere og kroppen har et økt behov for enkelte næringsstoffer. Underernæring er en utfordring blant våre eldre, og må tas på alvor. I stortingsmeldingen «Leve hele livet» oppfordres industrien til å bidra, og det er noe TINE ønsker å gjøre. Vi møter imidlertid på utfordringer når det gjelder å kommunisere til forbruker, pårørende og helsepersonell, hva eldre har behov for når matinntaket reduseres og de har behov for næringsrik og energitett kost. På listene over godkjente ernærings- og helsepåstander finnes ingen påstander relatert til ekstra energi, og vi kan følgelig ikke kommunisere at produkter er energitette, hvilket er essensiell informasjon om produktene for denne brukergruppen. Regelverket tar ikke hensyn til at det er ulike grupper i befolkningen som kan ha ernæringsmessige behov som avviker fra det som er relevant for den generelle befolkningen. Norske myndigheter bør jobbe for å endre regelverket slik at det er mer fleksibelt og tillater større grad av skreddersøm, inkludert produkter og kommunikasjonsløsninger, til spesielle grupper.

Forslag til tiltak;

- Vurdere hvordan merking og kommunikasjon til spesielle grupper kan håndteres innenfor rammene av det generelle merkeregelverket.

Hvem eier sannheten?

Kosthold og ernæring er et tema som ofte omtales i media, og «alle» har en formening om ernæring. Dette er kjempebra fordi det setter søkelyset på et viktig tema, men også utfordrende fordi man ikke alltid er enige om hva som er et sunt kosthold. Vi ser også at ulike bloggere og selvutnevnte eksperter har stor påvirkningskraft, og at myndighetenes kostråd ofte oppleves som lite relevante og for lite spenstige. Forbrukers opplevde verdi av sunnhet kan være en helt annen enn det som faglig er å anse som sunt. Det er viktig at myndighetene opptrer med en klar stemme i debatten og kommuniserer rådene på en folkelig og relevant måte for å sikre at flest mulig har tillitt til de offisielle kostrådene.

Ved å utvide næringsmiddelaktørens mulighet til å snakke om innholdet i sine produkter noe (ref avsnittet overfor) kan vi bidra til en nyansering i debatten – næringsmiddelaktørene må få lov til å snakke om det som er sunt, samtidig som det er viktig at bestemmelsene i regelverket for ernærings- og helsepåstandene følges tett opp av myndighetene.

Forslag til tiltak;

- Intensivere kommunikasjonen fra offentlige myndigheter om kostrådene med et budskap tilpasset de aktuelle målgruppene
- Økt tilsynsaktivitet med forskrift for ernærings- og helsepåstander